

WSTĘP

Podstawowym celem, jaki postawiliśmy przed sobą, pisząc tę książkę, jest przedstawienie polskiemu czytelnikowi zwięzłego przeglądu oraz jednocześnie podsumowania twórczości Aldousa Huxleya z punktu widzenia obecnego stanu badań nad jego twórczością, a także zaprezentowanie historii recepcji i przekładów tekstów Huxleya w Polsce. Szczególną uwagę zwróciliśmy na najwybitniejsze chyba jego dzieło – *Brave New World* (*Nowy wspaniały świat*) i jego polskie przekłady, które niestety nie ukazują polskiemu czytelnikowi maestrii autora.

Podstawową metodą interpretacyjną przyjętą w książce jest próba oceny twórczości Huxleya i tłumaczeń jego utworów na język polski z perspektywy współczesnej wiedzy literaturoznawczej i przekładoznawczej; jednakże twórczość ta będzie pokazana również w kontekście epoki, czyli w perspektywie rozwoju literatury brytyjskiej i powszechnej w pierwszych sześciu dekadach dwudziestego wieku, oraz na tle wydarzeń historycznych, artystycznych i społecznych i ich wpływu na metamorfozę Huxleya z zdeklarowanego sceptyka, zwolennika radykalnego pyrronizmu w równie mocno zdeklarowanego pacyfistę i filozofa wieczystego.

W tytule naszej książki użyliśmy zwrotu „nowe wspaniałe światy”, a więc liczby mnogiej, z trojakich powodów. Po pierwsze, chcieliśmy zwrócić uwagę na fakt, że oprócz Nowego Wspaniałego

Świata stworzonego w powieści *Brave New World* (1932) Huxley w swojej bogatej twórczości kreował też bardziej lub mniej całościowe wizje światów przyszłości w innych powieściach i tekstach niebeletrystycznych, poczynawszy od pierwszej, a wciąż niewydanej po polsku, powieści *Crome Yellow* (1921), poprzez antyutopię *Ape and Essence* (*Małpa i duch*) (1948), aż do ostatniej powieści *Island* (*Wyspa*) (1962). Po drugie, chcieliśmy odnieść się w ten sposób do dwóch różnych tłumaczeń *Nowego wspaniałego świata* na polski, autorstwa Stanisławy Kuszelewskiej (1933) i Bogdana Barana (1988), które stanowią główny temat trzeciego rozdziału książki. I po trzecie wreszcie, chcieliśmy w ten sposób skomentować krytycznie dwa polskie tłumaczenia tytułu zbioru esejów, które Huxley opublikował w roku 1958: *Brave New World Revisited*, czyli po prostu: *Powrót do nowego wspaniałego świata*. W tłumaczeniu Jerzego Horzelskiego mamy jednak *Nowy wspaniały świat poprawiony* (1962), a w wydany w 2018 roku nakładem Warszawskiego Wydawnictwa Muza tłumaczeniu Radosława Madejskiego znajdujemy jeszcze bardziej mylący tytuł: *Nowy wspaniały świat 30 lat później. Raport rozbieżności*¹. Tak więc w polskiej recepcji twórczości Huxleya jest nawet więcej „nowych wspaniałych światów” niż w oryginale, co tworzy sytuację niezbyt komfortową dla uważnego czytelnika.

Książka składa się z trzech rozdziałów. Rozdział pierwszy, podzielony na sześć podrozdziałów, zawiera omówienie kolejnych etapów twórczości Aldousa Huxleya. Koncentrujemy się w nim na jego powieściach, ale analizujemy też kluczowe teksty niebeletrystyczne, takie jak choćby *Filozofia wieczysta* czy *Diabły z Loudun*. Narzędziami badawczymi, które okazały się szczególnie pomocne

¹ Dlatego też w dalszej części książki będziemy posługiwać się tytułem *Powrót do nowego wspaniałego świata*.

w analizowaniu twórczości Huxleya, są koncepcje „niechętnego modernisty” oraz „powieści idei”.

W rozdziale drugim przedstawiono krótką historię tłumaczeń tekstów Aldousa Huxleya na język polski oraz ich recepcję. Wyróżniono przy tym cztery okresy, których cezurami są kluczowe momenty w historii świata i Polski, takie jak wybuch II wojny światowej, przykręcenie „śruby cenzury” w okresie stalinowskim, okres odwilży po roku 1956 i wreszcie zmiany roku 1989 i zniesienie cenzury.

W rozdziale trzecim przedstawiamy szczególne znaczenie genialnej antyutopii Huxleya – *Nowego wspnianiego świata* i analizujemy krytycznie dwa polskie przekłady tej powieści: zupełnie już nieaktualny przedwojenny przekład Kuszelewskiej i wielokrotnie wznawiany – choć pozostawiający wiele do życzenia – przekład Barana, który powstał w drugiej połowie lat osiemdziesiątych.

W części ostatniej, zatytułowanej *Podsumowanie*, przedstawiamy obecny stan badań nad twórczością Aldousa Huxleya, wskazujemy też na potrzebę nowych tłumaczeń na język polski niektórych jego utworów, szczególnie takich powieści jak *Nowy wspniany świat* czy *Po wielu latach*.